

MORAVSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA OLOMOUC

Ústav společenských a právních věd

Barbora Štětařová

**Dědictví podle českého práva se zvláštním zřetelem na způsoby nabývání
dědictví**

Czech Inheritance Law, with Special Focus on the Methods
of Inheritance Acquisition

Bakalářská práce

JUDr. Marek Hodulík

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené informační zdroje. Prohlašuji, že odevzdaná tištěná verze bakalářské práce se shoduje s elektronickou verzí vloženou do IS/STAG.

Olomouc

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce JUDr. Marku Hodulíkovi za jeho odborné rady a znalosti, ochotu a nápomoc při vedení bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Krátký historický přehled dědického práva na našem území.....	8
1.1 Občanský zákoník č. 141/1950 Sb.....	8
1.2 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.....	9
1.3 Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.....	9
2 Hmotněprávní úprava dědění	11
2.1 Předpoklady pro zahájení dědického řízení	11
2.1.1 Smrt zůstavitele	11
2.1.2 Existence dědictví.....	12
2.1.3 Existence způsobilého dědice.....	13
2.2 Dědická nezpůsobilost	14
2.3 Vydědění.....	15
2.4 Odmítnutí dědictví	16
2.5 Dědické tituly.....	17
2.5.1 Dědění ze zákona.....	17
2.5.2 Dědění ze závěti	20
2.5.3 Odkaz.....	24
2.5.4 Dědická smlouva	25
3 Procesní část	26
3.1 Dědické řízení	27
3.1.1 Předběžné šetření.....	29
3.1.2 Jednání.....	31
3.1.3 Vypořádání dluhů	32
3.1.4 Likvidace pozůstalosti	32
3.1.5 Rozdělení pozůstalosti.....	33
3.1.6 Rozhodnutí	33

3.2	Řešení nestandardních situací.....	34
3.2.1	Dodatečné projednání po rozhodnutí o pozůstalosti	34
3.2.2	Další nestandardní situace	35
	Závěr.....	37
	Anotace.....	39
	Literatura a prameny	41
	Seznam příloh.....	42

Úvod

Samotná lidská existence je odjakživa úzce spjata s určitými právy a povinnostmi, které se v průběhu věků vlivem vývoje společnosti různě rozšiřují a upravují. Převážná většina takovýchto práv a povinností zaniká jedincovou smrtí. Náplní lidského života je nejen plnými doušky užívat času, který člověku zbývá, ale také usilovat o vytvoření a budování vlastního majetku. Neboť právě majetek je to, co po jedincově smrti fyzicky zůstává a stává se jeho odkazem pro další generace. Jen málokterému člověku nezáleží na tom, co se právě s jeho majetkem bude dít, až tady on sám nebude. Z tohoto důvodu existuje institut dědického práva, jehož prostřednictvím má člověk možnost rozhodovat o budoucnosti a způsobu nakládání s jeho vlastnictvím. Přejednost majetkových práv ze zůstavitele na jeho nástupce je tedy hlavní náplní předpisů dědického práva.

Dědické právo představuje poměrně rozsáhlou oblast v právu občanském, a jelikož v České republice dlouhou dobu probíhala diskuze o připravované nové úpravě Občanského zákoníku, rozhodla jsem se, že toto téma zpracuji ve své bakalářské práci. Má práce je tedy založena na porovnávání nové a staré legislativy dědického práva s cílem poukázat na změny v právních předpisech a také zhodnotit možné dopady na účastníky dědického řízení. Nový občanský zákoník je z velké části založený na právních předpisech předchozího občanského zákoníku, jeho úprava je však propracovanější, konkrétnější a podrobnější. Nemysleme si, že se myšlenka o rekonodifikaci občanského zákoníku zrodila teprve před nedávnem, prvotní snahy o novou úpravu se totiž objevily již za doby československé federace. Po jejím rozpadu se však pozornost zákonodárců stočila jinými směry a zpracování nové úpravy bylo odloženo. Finální verze Nového občanského zákoníku, která nabyla účinnosti 1. 1. 2014, je tedy dílem, které bylo vytvářeno bezmála deset let.

Svou práci jsem rozčlenila na tři kapitoly a několik podkapitol. V první kapitole se zkráceně věnuji historii dědického práva v naší zemi od ukončení druhé světové války a nástupu komunismu až do roku 2014, do vydání NOZ č. 89/2012 Sb. Ve stručnosti popisují základní aspekty oněch tří občanských zákoníků, které se během tohoto období na našem území postupně vystřídaly s tím, že se zaměřují převážně na jejich části věnované dědickému právu. Poté následuje kapitola druhá, věnovaná hmotněprávní úpravě dědění, ve které uvádím základní předpoklady a podmínky nutné

k zahájení dědického řízení. Dále objasňuji hlavní pojmy a instituce, se kterými dědické právo pracuje. Konkrétně mám na mysli instituty vydědění, odmítnutí dědictví a dědické nezpůsobilosti. Nejrozsáhlejší část druhé kapitoly je soustředěna na dědické tituly, tedy způsoby nabývání dědictví. V poslední kapitole mé práce popisují již samotný proces dědického řízení a změny s ním spojené. Rozhodla jsem se také vypracovat přehlednou tabulku obsahující zásadní rozdíly mezi starou a novou úpravou, která bude zároveň jakýmsi shrnutím celé mé bakalářské práce. Tuto tabulku naleznete v přílohách.

Mým záměrem bylo problematiku dědického práva čtenáři vyložit co nejjednodušeji a nejpřehledněji. Upustila jsem proto od původního záměru odděleného popisu jednotlivých zákoníků a dala raději přednost jejich průběžnému srovnávání, díky čemuž působí text uceleným dojmem.

Pro vypracování práce jsem čerpala informace z literatury zaměřené na tuto problematiku, přičemž nejpřínosnější pro mne byla kniha od Alexandra Bělohlávky Nový občanský zákoník: Srovnávání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících. Tato kniha mi (společně s dílem pana Nesnídala Občanský zákoník I. s komentářem: Zákon č. 89/2012 Sb.) pomohla pochopit instituty obsažené v hmotněprávní úpravě dědění. Kdežto informace o samotném procesu dědění jsem vyhledávala převážně přímo v předpisech občanského soudního řádu a zákonu o zvláštních řízeních soudních. Pro tvorbu historického přehledu dědického práva na našem území jsem zase použila knihy: Dědictví a dědické právo od Ilony Schelleové a Dědické právo v předpisech let 1925-2001 od Petra Bílky. Zbylá literatura mi byla v průběhu celé práce jakousi oporou a zdrojem informací, které nebyly uvedeny ve výše zmíněných pramenech.

1 Krátký historický přehled dědického práva na našem území

1.1 Občanský zákoník č. 141/1950 Sb.

Krátce po ukončení druhé světové války se v bývalém Československu k moci dostali komunisté. Komunistická strana v následujícím roce vyhrála parlamentní volby a cesta k československému právu se postupně otevřela. Nová úprava občanského práva se začala stavět dle vzoru sovětského občanského práva a ke dni 1. 1. 1951 vešel v účinnost občanský zákoník č. 141/1950 Sb. Změny se dotkly všech oblastí občanského práva, tudíž i jeho páté části, práva dědického. Z právního hlediska se nejednalo o moc zdařilou legislativu, řada právních institutů sice byla převzata z předchozí právní úpravy, ale byly tak zjednodušené, že neurčovaly přesný postup, jak v dědickém řízení konat. Mohlo se tedy stát, že při takovémto řízení nastalo několik variant vypořádání a bylo na vykonavateli, aby se dle své předchozí praxe rozhodl, kterou z nich zvolí.

Do dědického řízení také vstupoval pouze zůstavitelův tzv. „osobní majetek menšího rozsahu.“¹ Jednalo se o vlastnictví, které zůstavitelovi zbylo po vlně znárodnování majetku, které bylo pro komunistickou dobu typické. Tehdejší úprava užívala dvou dědických titulů, nabývání dědictví ze zákona a ze závěti. Oba tyto tituly mohly platit vedle sebe, ale dle preferovaných hodnot komunismu, konkrétně přednosti vůlí společnosti před vůlí jedince, měl větší právní sílu právě zákon. Neexistoval-li ani dědic testamentární ani zákonný, propadla pozůstalost státu ve formě odúmrti. Striktně byly omezeny dědické skupiny, a to na pouhé dvě. Přičemž v první skupině si pozůstalost rovným dílem dělil zůstavitelův manžel a jeho potomci. Manžel mohl dědit jen v případě existence dědění způsobilého potomka, jestliže tomu tak nebylo, dědil polovinu pozůstalosti ve druhé skupině. Druhou polovinu si dále ve druhé skupině dělili zůstavitelovi rodiče, sourozenci, prarodiče a ti, co s ním nejméně rok sdíleli společnou domácnost.² Mezi hlavní záměry, proč mělo dědění ze zákona přednost před závětí, náleželo také uchovávání a upevňování rodinných hodnot jako takových.

¹ BÍLEK, P., a ŠEŠINA, M., *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*, s. 106.

² Srov. tamtéž.

1.2 Občanský zákoník č. 40/1964 Sb.

Občanský zákoník z roku 1964 byl následkem vzrůstajících nepokojů v české společnosti vůči dosavadní úpravě občanského práva. Zákoník vstoupil v platnost 26. 2. 1964 a nabyl účinnosti 1. 4. 1964. Tato úprava občanského práva trvala na našem území bezmála čtyřicet let, během kterých také ona prošla řadou úprav a novelizací. Největších změn se tomuto zákoníku dostalo po listopadu 1989, kdy se s vytvářením nového řízení země měnily také stávající právní normy.

Právní úpravě dědění byla v tomto občanském zákoníku vyhrazena jeho sedmá část a to paragrafy 460 až 487. Vzhledem k počtu paragrafů vidíme, že se nejednalo o nikterak rozsáhlou úpravu. Jestliže porovnáme podobu, kterou zákoník měl po vlně novelizací v roce 1989 s úpravou v předchozím zákoníku, můžeme konstatovat, že dědické právo prošlo během těch několika let řadou změn. Podíváme-li se na některé z těch hlavních, tak kupříkladu již neplatila zásada přednosti vůle společnosti před vůlí zůstavitele. Ten měl možnost vyhotovit svou závět jak vlastní rukou, tak rukou někoho jiného. Tato právní úprava neznala institut odkazu. Dále byl zrušen institut ležící pozůstalosti, podle kterého dědicové nenabývali zůstavitelův majetek v okamžiku jeho smrti, ale až poté, co o tom pravomocně rozhodl soud. Dle tohoto zákoníku tedy dědicové nabývali majetková práva v okamžiku zůstavitelovy smrti.³ Také počet dědických skupin se zdvojnásobil, a tím tedy byly do zákonného dědění vpuštěné další osoby. Z hlediska dědického řízení dědění značně zatěžovalo český soudní systém, jelikož dědická řízení byla vedena právě soudy.

1.3 Občanský zákoník č. 89/2012 Sb.

Již delší dobu čeští zákonodárci uvažovali nad zavedením zcela nového občanského zákoníku, kterým by byla nahrazena dosavadní právní úprava. Ta dle jejich mínění nebyla pro současnou dobu aktuální ani dostatečně propracovaná. Jak bylo řečeno v úvodu, NOZ nabyl na našem území účinnosti dne 1. 1. 2014, jeho příprava však započala již v 90. letech. Základním kamenem pro tento zákoník se stal připravovaný občanský zákoník z roku 1937, který však vzhledem k okolnostem souvisejících s tehdejší politickou situací nikdy nevešel v platnost. Vychází také ze Všeobecného zákoníku občanského z roku 1811, jehož úprava na tehdejší dobu

³ Srov. SCHELLEOVÁ, I., a kol. *Dědictví a dědické právo*, s. 21.

byla velice vyspělá a propracovaná. A v neposlední řadě převzal nebo pozměnil právní předpisy z předchozího občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.

Zákoník je rozdělen do pěti částí a dědickému právu je vyhrazena ve třetí části třetí hlava, paragrafy 1479-1669. Oproti dřívější úpravě poskytuje nová legislativa zůstaviteli větší svobodu v pořizování pro případ smrti. Zákoník nově zavádí pojmy dědická smlouva a odkaz, které v předchozí úpravě neexistovaly. Zůstavitel si může v opatřeních pro případ smrti klást podmínky, které dědic musí splnit, aby směl nabýt jemu přidělené dědictví. Obecně platí zásada, že dědění je vykonáno co nejbližší zůstavitelově vůli, o což dbá případný vykonavatel závěti. O pozůstalost se v době dědického řízení má možnost postarat správce pozůstalosti, kterého si zůstavitel sám zvolí. Tak jako občanský zákoník z roku 1964 navýšil počet dědických skupin na čtyři, tak i nový občanský zákoník přidává další dvě. Všem těmto změnám se podrobněji věnuji v následující kapitole

2 Hmotněprávní úprava dědění

Dědění je systematický proces, který počíná smrtí zůstavitele a končí nabytím jeho majetku a práv a povinností s ním spojených jinou osobou. Na tuto osobu přechází veškerá práva s výjimkou těch, která jsou vysloveně spjata pouze s osobou zůstavitele. Aby konkrétní osoba mohla nabýt tohoto majetku, musí mít mimo jiné k tomuto kroku podporu v zákoně, kterou představují dědické tituly. Stará právní úprava dědického zákona znala dědické tituly dva – dědění ze závěti a dědění ze zákona. Od 1. ledna 2014 k těmto titulům NOZ navrácí ještě jeden, a to dědění na základě dědické smlouvy. Dle nových právních předpisů se tedy dědí na základě těchto tří dědických titulů s tím, že ony mohou působit vedle sebe.⁴ Osobu, jež dědí zůstavitelův majetek, nebo jeho část, nazýváme dědicem.

2.1 Předpoklady pro zahájení dědického řízení

2.1.1 Smrt zůstavitele

Základním předpokladem pro zahájení dědického procesu je smrt fyzické osoby. Smrtí jedince zaniká jeho právní subjektivita, tedy způsobilost mít práva a povinnosti. Z hlediska potvrzení smrti zůstavitele mohou nastat dvě situace. Zaprvé zde máme běžnou fyzickou smrt, kdy je možné identifikovat tělo zemřelého. K zahájení řízení je potřebné mít úmrtí dané osoby potvrzené tomu odpovědnou institucí, zpravidla lékařem, který po ohledání mrtvého sepíše a vystaví list o prohlídce zemřelého. Ne vždy je však možné prokázat něčí smrt tak jednoduše. Nebude-li k dispozici tělo zemřelého jako důkaz o jeho smrti, ale budou zde okolnosti, které tomuto stavu nasvědčují, budeme hovořit o smrti právní. Taková to situace může nastat tehdy, kdy se příbuzní nebo známí určité osoby na základě nějaké skutečnosti domnívají, že tato osoba zemřela. Se svým tvrzením se proto obrací na příslušný soud a žádají jej, aby dotyčnou osobu prohlásil za mrtvou. Soud této žádosti po zvážení veškerých okolností buďto vyhoví nebo nevyhoví. Soud prohlásí osobu za mrtvou, jestliže ta je dlouhodobě nezvěstná a nikdo o ní nemá žádné zprávy. Lhůta, po kterou musí být dotyčná osoba nezvěstná, aby mohla být prohlášena za mrtvou, je stanovena zákonem. V jiném případě se k tomuto řešení přistoupí tehdy, kdy ona osoba byla účastníkem nějaké závažné

⁴Srov. NESNÍDAL, J., *Občanský zákoník I. s komentářem: Zákon č.89/2012*, s. 282.

havárie, kterou nikdo nepřežil, tudíž sedá předpokládat, že ani dotyčná osoba již nežije. Dědické řízení následně počíná dnem uvedeným jako den smrti v listu o prohlášení nezvěstného za mrtvého.

2.1.2 Existence dědictví

Dalším předpokladem pro dědické řízení je samotná existence dědictví. NOZ v tomto bodě rozlišuje pojem dědictví a pozůstalost. Pozůstalost vnímá jako majetek zemřelé osoby v okamžiku její smrti. Kdežto dědictví je podle něj samotná část majetku, která připadne příslušnému dědici. Na základě těchto definic lze říci, že v případech, kdy existuje více dědiců než jen jeden, má pozůstalost větší hodnotu než dědictví. Jestliže zemřelá osoba po sobě nezanechala žádný majetek, nelze logicky žádné dědické řízení nastat. Pod pojmem majetek se rozumí veškeré vlastnictví, jež lze vyjádřit v peněžní hodnotě. Může se jednat o movité i nemovité věci, podíly v podnicích, autorská práva a další. Součástí pozůstalosti jsou vedle těchto jmenovaných věcí také pohledávky vůči věřitelům a dluhy, které dědic taktéž nabývá. V tomto ohledu NOZ velmi dobře vyřešil postavení věřitelů, které nebylo ve staré úpravě řešeno ideálně. Podle tehdejší úpravy totiž musel dědic uhradit jen dluhy do výše nabytého dědictví. To však věřiteli nezaručovalo, že se mu vrátí vše, co mu byl zůstavitel dlužen. Dědic musel posléze přiznat veškerý majetek, který v dědickém procesu nabyl, velice často se však stávalo, že některé předměty nebo věci zatajil, tudíž celková přiznaná hodnota dědictví byla v konečném důsledku nižší. Pro věřitele to znamenalo, že mu bylo zapláceno méně, než ve skutečnosti mělo být. Nyní má dědic povinnost uhradit zůstavitelovy dluhy do jejich plné výše i za předpokladu, že dosahují větší hodnoty než nabyté dědictví. V takovémto případě dědic doplácí onu částku ze svého. Kdyby tímto ustanovením zákon končil, byl by případný dědic ve značné nevýhodě, zákoník však pamatuje i na jeho práva. Jestliže dědic vyhotoví tzv. soupis pozůstalosti, nepřipadá mu následně povinnost uhradit dluhy do jejich plné výše, ale pouze do výše nabytého dědictví. Právo ošetřuje také možnost, že by dědic nějakou věc opět zamlčel, stane-li se tak a věřitel se tuto skutečnost dozví, bude muset dědic doplatit dluh do jeho plné výše. Soupis pozůstalosti musí být vyhotoven notářem ve lhůtě jednoho měsíce od seznámení dědice s touto možností. Pokud by chtěl dědic vyhotovit tento soupis i po uplynutí určené lhůty, nebude mu vyhověno a opět mu nastane povinnost uhradit veškeré dluhy.

2.1.3 Existence způsobilého dědice

Proto, aby vůbec mohlo dojít k převodu práv a povinností k zůstavitelovu majetku na jinou osobu, tedy dědice nebo odkazovníka, musí být u této osoby prokázána dědická způsobilost. Jak již bylo řečeno, zůstavitelem může být pouze osoba fyzická, kdežto dědicem lze stanovit jak osobu fyzickou, tak osobu právnickou. Právnickou osobu však zůstavitel za dědice povolává jen ve své závěti a pouze za předpokladu, že tato osoba již existuje. Dědická způsobilost vyplývá z právní způsobilosti mít práva a povinnosti, která vzniká každému člověku jeho narozením. Právní úprava dědickou způsobilost přiznává i počatému dítěti, podmínkou však je, aby se toto dítě narodilo živé, v opačném případě by se totiž na něj hledělo tak, jako kdyby mu žádná dědická způsobilost ani nevznikla. Dále je důležité, aby toto dítě bylo počaté před, nebo v den smrti zůstavitele a aby tato skutečnost byla prokazatelná. Nebude-li tomu tak, nevznikne onomu dítěti žádný nárok na případné dědictví. Jestliže budou zůstavitel a případný dědic účastníky nějaké havárie, při které oba zahynou, vznikne tomuto dědici nárok na dědictví pouze v případě, kdy bude prokázáno, že jeho smrt nastala později než smrt zůstavitele. Pokud není možné tuto skutečnost prokázat, má se za to, že tyto dvě osoby zemřely současně a nárok na dědictví dědici nevzniká.

Dle typů dědických titulů zákon upravuje také tři typy dědiců. Prvním typem je dědic smluvní, který ve starém občanském zákoníku vůbec nebyl upraven, jelikož neexistoval ani institut dědické smlouvy. Jde o fyzickou osobu, se kterou zůstavitel uzavřel za svého života dohodu právě formou dědické smlouvy o tom, že po jeho smrti budou na tuto osobu převedena některá majetková práva a povinnosti k zůstavitelovu majetku. Dalším typem je dědic závětní, neboli intestátní. Jedná se o jediný typ, kdy lze za dědice povolovat také právnickou osobu. Zůstavitel povolává tohoto dědice po důkladné úvaze ve své závěti. Nejedná se tedy již o dohodu dvou subjektů dědického řízení, ale o jednostranný právní úkon. Dědic se o této skutečnosti zpravidla dozvídá až po zůstavitelově smrti, při dědickém řízení. Dědic zákonný je dle dědického práva posledním typem. Mezi zákonné dědice se řadí zůstavitelova rodina, jeho příbuzní a tzv. spolužijící osoba.

Velice specifický je dědic neopomenutelný, kterým je zůstavitelův potomek. Pozůstalost by měla být primárně určena k zabezpečení právě jeho budoucnosti. Proto je zůstavitel tímto institutem omezen v předání veškerého svého majetku dědici smluvnímu nebo dědici ze závěti. Neopomenutelný dědic má nárok na svůj podíl z pozůstalosti. NOZ velikost těchto podílů zmenšil, jelikož zohledňuje zůstavitelovo právo ke svobodnému rozhodování. Při dědickém řízení by si všichni potomci měli být rovni, nemělo by záležet na tom, jestli některý z nich je nebo není plnoletý. Výjimka však potvrzuje pravidlo a u tohoto institutu se potomci skutečně na plnoleté a neplnoleté rozdělují. Původně měl v případě existence závěti nezletilému potomkovi připadnout celý podíl, který by mu připadl ze zákona. Dle nové úpravy má však tento potomek nárok jen na $\frac{3}{4}$ tohoto podílu. Oproti tomu potomek plnoletý, který měl původně právo na polovinu svého podílu, který by mu připadl ze zákona, má v nové úpravě nárok jen na $\frac{1}{4}$ z něj. Pokud by zůstavitelův potomek již nežil, ale měl své vlastní potomky, náležel by jeho neopomenutelný podíl těmto potomkům.⁵ Podle dřívější úpravy by za neplatnou byla prohlášena ta závěť, která by nepamatovala na neopomenutelného dědice a na jeho povinný díl, dnes je tomu však již jinak. Závěť by za neplatnou prohlášena nebyla, ale neopomenutelný dědic by svůj povinný díl vymáhal na dědici, kterého zůstavitel určil ve své závěti.

Vedle dědice nově existuje také institut odkazovníka, osoby, které zůstavitel odkázal konkrétní věc, nebo několik věcí jednoho druhu. Zůstavitel tak činí ne prostřednictvím závěti, ale v rámci odkazu. Další významnou odlišností mezi dědicem a odkazovníkem je způsob, jakým se domáhají dědictví a odkázané věci. Dědic uplatňuje svůj nárok na určené dědictví u instituce, která dědické řízení řeší, kdežto odkazovník požaduje vydání jemu odkázané věci přímo na dědici.

2.2 Dědická nezpůsobilost

Původní paragraf §469 ve starém občanském zákoníku, který definoval dědickou nezpůsobilost, je v NOZ značně rozšířený a činy, které jsou považovány za důvody dědické nezpůsobilosti, jsou v něm konkretizovány. Nově je v něm věnována pozornost případům rozvádějících se manželů z důvodu nevhodného jednání jednoho z nich

⁵ Srov. BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 494.

vůči tomu druhému nebo zbavování rodičovské odpovědnosti v důsledku špatného zacházení s potomky.⁶

Dědic je nezpůsobilý k nabytí dědictví tehdy, je-li jeho jednání vůči zůstaviteli a jeho rodině v rozporu s dobrými mravy a společensky uznávanými pravidly slušného jednání. Z logiky věci vyplývá, že takového jednání se musel dopustit již během života zůstavitele, a to s jeho vědomím nebo bez něj. Na základě dědické nezpůsobilosti lze z dědického řízení vyloučit jak zákonného dědice, tak dědice ustanoveného závětí. V případě, že zůstavitel o takovémto jednání měl vědomí a jestliže oné osobě odpustil, je tato osoba opět způsobilá dědit.

„Důvody dědické nezpůsobilosti lze po skutkové stránce zařadit do dvou skupin. Nezpůsobilým dědicem je ten, kdo se dopustil:

- a) úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželce, dětem nebo rodičům,
- b) zavrženíhodného jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle.“⁷

Aby byl potenciální dědic nezpůsobilý dědit z důvodu spáchaného úmyslného trestného činu proti zůstaviteli a jeho nejbližším, musí tento čin spáchat nejpozději do dne smrti zůstavitele. Trestný čin musí být veden jen proti osobám uvedeným v bodu a., dopustí-li se jej pachatel na jiných rodinných příslušnících, nehledí se na tento čin, jako na důvod dědické nezpůsobilosti. Pro posouzení dědické způsobilosti není rozhodující, zda je potenciální dědic za tento čin trestně stíhaný. Totéž platí i v bodě b. Některé způsoby jednání proti projevu poslední zůstavitelovy vůle mohou být na hranici trestného činu, to ale v otázce dědění není podstatné. Pod pojmem poslední vůle se nemusí skrývat pouze sama závěť. Poslední vůlí může být změna závěti, její odvolání či prohlášení o vydědění.

2.3 Vydědění

Vyděděním zůstavitel vylučuje neopominutelného dědice z dědického řízení. Projevuje tím svou vůli, že si nepřeje, aby dotyčná osoba nabyla vlastnických práv

⁶ Srov. BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 475.

⁷ MIKEŠ, J., a MUZIKÁŘ, L., *Dědické právo v teorii a praxi*, s. 26.

k jeho majetku. Činí tak prostřednictvím prohlášení o vydědění, ve kterém také může specifikovat důvody svého rozhodnutí. Ve staré úpravě se neužíval termín prohlášení o vydědění, ale listina o vydědění, a proto, aby byla považována za platnou, musela obsahovat přesný důvod vydědění. Dnes tato povinnost neplatí, přesto si myslím, že by tomu tak mělo být i nadále. Předešlo by se tím problémům s neopomenutelnými dědici, kteří v případě absence důvodu vydědění povinný díl nakonec nabývají, pokud jim onen důvod vydědění nebyl dokázán. Dědic může být vyděděn kvůli tomu, že neposkytl zůstaviteli pomoc v nouzi a celkově o něj neprojevoval zájem. Nebo také na základě jeho nezřízeného stylu života, nově i marnotratnosti a popř. kvůli spáchání úmyslného trestného činu. Vyděděním dědic přichází o povinný díl a na jeho místo v dědické posloupnosti nastupují jeho potomci jen v případě, že tomu tak zůstavitel chtěl. Zůstavitel smí své rozhodnutí o vydědění zrušit tak, že jej odvolá nebo prohlášení o vydědění zničí. Taktéž dědic má právo zůstavitelovo rozhodnutí napadnout u příslušného soudu s tím, že bude také muset dokázat neexistenci konkrétního důvodu k vydědění.

2.4 Odmítnutí dědictví

Aby byla zachována svobodná vůle dědice v tom, zda se chce stát vlastníkem dědictví, které mu bylo přiděleno, nebo ne, právo umožňuje toto dědictví odmítnout. Dědic tak musí učinit ve lhůtě jednoho měsíce počínaje dnem po vyrozumění soudem o možnosti takto učinit, a to formou ústního nebo psaného prohlášení, zaslaného konkrétní instituci, pověřené vedením dědického řízení. Zdržuje-li dědic delší dobu v zahraničí, je mu tato lhůta prodloužena na dobu tří měsíců. Po uplynutí těchto zákonných lhůt právo na odmítnutí dědictví zaniká. Nemůže-li dědic z jakýchkoliv důvodů takto učinit, smí k tomuto úkonu zplnomocnit jinou osobu. Pokud by se stalo, že dědic zemře ještě před uplynutím lhůty, může nově jeho potomek právo na odmítnutí dědictví zdědit. Dle NOZ může dědictví odmítnout i dědic smluvní, ale to pouze za předpokladu, není-li to výslovně v dědické smlouvě zakázáno. To, jestli se dědic rozhodne dědit nebo ne, by si měl vážně promyslet, jelikož oba tyto kroky jsou nevratné. Dále není přípustné, aby se dědic zřekl jen části dědictví. V případě, že by si chtěl klást nějaké podmínky k samotnému odmítnutí, nebude se na tento projev vůle vůbec hledět jako na řádné odmítnutí dědictví. Možnost odmítnutí dědictví velice záleží na dědicově jednání během doby, kdy věděl, že bude dědit. Jestliže se k předmětu

dědictví choval jako jeho majitel a celkově byl z jeho počínání vidět úmysl si dědictví ponechat, nemůže posléze svůj postoj přehodnotit a odmítnout jej.

NOZ nově zavádí instituty zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví. Dědic se může zřeknout svého dědického práva na dědictví, a to ještě během zůstavitelova života. Učiní tak formou veřejné listiny, která bude obsahovat dohodu zůstavitele a dědice. Zřeknout se lze celého dědického práva nebo jen povinného dílu. Zřekne-li se dědic celého dědictví, nemůže on ani jeho potomci nadále dědit vůbec, neurčí-li zůstavitel jinak. Naopak zřekne-li se dědic jen povinného dílu, může nadále nabývat dědictví, ale ne onen povinný díl. Vzdání se dědictví je naopak institut, který dědic uplatňuje až během dědického řízení ve prospěch jiného dědice. Podmínkou však je, že předtím dědictví neodmítl.⁸

2.5 Dědické tituly

2.5.1 Dědění ze zákona

Titul dědění ze zákona je sice ve starém i v novém zákoníku upraven před ostatními tituly, ale nemá před nimi v dědickém řízení přednost. Právo v tomto upřednostňuje zůstavitelovu vůli před zákonnou dědickou posloupností. Zákonní dědicové dědí i v případě, dědí-li zůstavitelův majetek dědicové ze závěti a dědické smlouvy, pod podmínkou, že nebyl těmto dědicům rozdělen všechen majetek. Princip dědění zákona spočívá v rozdělení zůstavitelova příbuzenstva a případné spolužijící osoby do dědických skupin. Právo také hledí na to, že je pozůstalost primárně určená k zabezpečení zůstavitelových potomků. Proto v dědění platí pravidlo přednosti potomka před předkem. Dle právní terminologie descendenta před ascendentem. Historické přesvědčení o tom, že jediným právoplatným dědicem může být nejstarší potomek a ten následně z nabytého dědictví zabezpečuje své mladší sourozence, již v této době neplatí. Naopak se již nesmí hledět na pořadí narození potomků, ani na to, jestli jde o potomka ženského či mužského pohlaví, neboť všichni jsou si před zákonem rovni. Dědické skupiny jsou v dědickém řízení uspořádány dle zákonné posloupnosti a postupně jedna po druhé vstupují do dědického procesu, pokud v předchozí skupině nebyl nikdo, kdo by dědictví nabytl. V případě, že některý

⁸Srov. BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 475-476.

ze zákonných dědiců vypadne z dědického řízení, nastupuje na uvolněné místo jeho potomek.

2.5.1.1 Dědické skupiny v NOZ

NOZ přidává ke čtyřem dědickým skupinám obsaženým ve staré úpravě další dvě. Oddaluje tak propadnutí dědictví, které by nikdo v dědických skupinách nenabyl, státu jako odúmrtí. Zároveň také rozšiřuje možnosti nabytí pozůstalosti dalšími osobami, které nebyly dopsud zohledněny.

V první dědické skupině dědí zůstavitelův manžel a potomci. Potomci dědí bez rozdílu pohlaví i věku, také se nebere v potaz, jestli se jedná o potomky z dřívějšího manželství nebo stávajícího. Musí však být právně ověřitelné, že se opravdu jedná o zůstavitelovy potomky. Všichni ti, co jsou zastoupeni v první dědické skupině, dědí stejným dílem. V případě uvolněného místa po jednom ze zůstavitelových potomků nastupuje na toto místo a dědí jeho potomek nebo potomci. Totéž platí i pro další generaci. Jestliže si zůstavitel za života osvojil nějaké dítě, stává se i tento osvojenec dědicem v první dědické skupině. Jinak tomu je v případě pěstounství. Dítěti, kterému byl zůstavitel pěstounem, nevzniká žádný nárok pro dědění ze zákona. Podmínkou proto, aby dědil zůstavitelův manžel, je, aby v první dědické skupině byl způsobilý dědit alespoň jeden potomek. Jestliže tomu tak není, dědí manžel ve druhé dědické skupině.

Druhá dědická skupina přichází na řadu, pokud v první skupině nedědí žádný ze zůstavitelových potomků. Mimo manžela, který by nedědil v předešlé skupině, se zde nachází ještě zůstavitelovi rodiče a ty osoby, které s ním žily ve společné domácnosti déle jak jeden rok před zůstavitelovou smrtí, které o tuto domácnost také pečovaly nebo byly odkázány výživou na zůstavitele.⁹ Právě manželu připadne polovina dědictví a zbylá polovina se rozdělí rovným dílem mezi zbylé osoby ve skupině. Pokud je manžel v této skupině sám, připadne celé dědictví jemu. Velkou odlišností od první skupiny je také to, že na uvolněné místo po zůstavitelově rodiči nemůže nastoupit jeho potomek, tedy sourozenec zemřelého. O jeho díl se rovným dílem rozdělí druhý rodič s onou osobou, která se zůstavitelem žila domácnosti déle než jeden rok před jeho smrtí. Říkejme nadále této osobě spolužijící osoba.

⁹ Srov. BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 480.

Každé ze zmíněných osob, kromě spolužijící osoby, může připadnout celé dědictví v případě, že je ve skupině sama. Právě spolužijící osoba nemůže dědit, pokud nedědí i zůstavitelův manžel nebo partner, nebo jeden z jeho rodičů. Dojde-li k této situaci, přechází do třetí dědické skupiny a dědí tam.

Ve třetí dědické skupině dědí zůstavitelovi sourozenci a spolužijící osoba, jestliže ta nedědila ve druhé skupině. Sourozencem je myšlena osoba, se kterou má zůstavitel alespoň jednoho rodiče společného. Všem v této skupině připadne z dědictví stejný podíl. Pokud by zůstavitel žádné sourozence neměl, dědila by v této skupině spolužijící osoba sama, připadlo by jí tedy veškeré dědictví. Tak by tomu bylo i v situaci, že by v celé skupině byla jen jedna dědění schopná osoba. Zákon pamatuje i na možnost, kdy by tato spolužijící osoba byla současně i sourozencem zůstavitele. Existují přece i takovéto případy společného užívání domácnosti dvou sourozenců. Pokud by k tomuto došlo, má tato osoba nárok jen na jeden podíl, a to buď ze statusu spolužijící osoby, nebo sourozence. Na případné uvolněné místo po některém ze sourozenců může stejně jako v první skupině nastoupit jeho potomek, popř. potomci.

Jestliže nedědí nikdo ve skupině třetí, přichází na řadu skupina čtvrtá. Původně v této skupině dědili zůstavitelovi prarodiče z otcovy i matčiny strany, a pokud se po některém z nich uvolnilo místo, nastoupili na něj jeho potomci. Nová úprava však přichází se změnou. Dle ní potomci již nemohou nastupovat na uvolněná místa po svých rodičích. Takže pokud některý z prarodičů nemůže dědit, rozdělí se jeho podíl mezi zbývající prarodiče.

V páté dědické skupině se dědí, když ve čtvrté skupině žádná z osob nenabude dědictví. V tomto bodě zákon povolává do dědické posloupnosti vzdálené rodinné příslušníky, konkrétně prarodiče zůstavitelových rodičů. Každému prarodičovskému páru připadne přesně polovina dědictví po zůstavitelovi. „Nedědí-li jednotlivý člen dvojice, připadne uvolněná osmina druhému členu. Nedědí-li dvojice, připadne tato čtvrtina druhé dvojici téže strany. Nedědí-li ani jedna dvojice téže strany, připadá

dědictví dvojicím druhé strany ve stejném poměru, v jakém se dělí o polovinu dědictví, která jim připadá přímo.“¹⁰

Nedojde-li k nabytí dědictví některých z dědiců ani v páté skupině, přechází dědění na poslední šestou skupinu. Posledními uznanými zákonnými dědici jsou potomci sourozenců a prarodičů zůstavitele. Je vcelku zvláštní, že tito dědí až v poslední skupině. Poněvadž podle principu zmíněného na začátku kapitoly, kdy potomci mají v dědění přednost před předky, měli například zůstavitelovi sourozenci dědit ve druhé skupině před svými rodiči. Nebo zůstavitelův strýc či teta zase ve skupině čtvrté. Zákon tedy evidentně sleduje přímou zůstavitelovu rodovou linii a princip přednosti potomka před předkem v tomto pomíjí. Zůstavitelovi sourozenci, strýcové i tety dědí všichni stejným dílem. Opět pokud některý z nich nebude schopný dědictví nabyt, nastoupí na jeho uvolněné místo jeho potomci. Ti se rovněž budou dělit stejným dílem.¹¹

Protože je dědění ze zákona v řadě posledním dědickým titulem a jiní oprávnění dědicové už proto nepřicházejí v úvahu, končí nikým nenabyté dědictví v rukách státu.

2.5.2 Dědění ze závěti

Každý člověk má právo se svobodně rozhodovat o svém vlastnictví jak za dobu svého života, tak i po smrti. Okamžikem smrti však fyzická existence jedince zaniká, tudíž není možné, aby svou vůli projevoval i posmrtně. Právo jedinci umožňuje prostřednictvím konkrétních dědických titulů dát najevo svá rozhodnutí a představy o nástupcích k vlastnickým právům a povinnostem ke svému majetku. Takovýmto dědickým titulem je závěť, nově zavedená dědická smlouva a dovětek, i když se nejedná o dědický titul v pravém slova smyslu. Cítí-li tedy člověk potřebu kdykoli v průběhu života učinit majetková opatření pro případ své smrti, činí tak skrz tyto výše zmiňované tituly.

Závěť je již od dob římského práva právoplatným dědickým titulem a také projevem vůle zůstavitele. V průběhu let prošla její úprava řadou změn a novelizací až do podoby, jak ji zná nový občanský zákoník dnes. Jedná se o jednostranný právní

¹⁰BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 481.

¹¹ Srov. tamtéž

akt, který musí být učiněn s uvážením, dobrovolně, svobodně a bez jakéhokoliv nátlaku. Není právně přípustné, aby společnou závěť zřizovalo více osob najednou, taková závěť by byla považována za neplatnou. Nemohou tak učinit ani manželé ve věci jejich společného jmění, přestože jim to v minulosti například Všeobecný zákoník občanský z roku 1811 dovoloval.¹² Prostřednictvím závěti zůstavitel povolává k dědění osobu nebo osoby a přiděluje jim majetková práva ke svému vlastnictví. Tito dědicové nejsou dědicové zákonní. Pokud si zůstavitel svou poslední vůli vyjádřenou v závěti rozmyslí, může ji také následně odvolat. Nová právní úprava závěti má s tou starou spoustu stejných charakteristických rysů, i zde však došlo ke změnám, které si postupně objasníme. Aby mohla být závěť považována za platnou, musí mít zákonem stanovenou formu s několika povinnými údaji. U závěti musí být jasné, kdy byla sepsána. Ve staré úpravě dokonce musela obsahovat přesné datum sepsání, jinak se na ni hledělo jako na neplatnou.¹³

Nově je definován podstatný omyl. Pokud by se jej zůstavitel dopustil, bylo by ustanovení, kterého by se takovýto omyl týkal, neplatné. „Omyl je podstatný, týká-li se osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstávají, anebo podstatných vlastností věci. Vlastnosti jsou podstatné, je-li zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdyby se v nich nebyl zmýlil.“¹⁴

Zákon rozlišuje písemnou závěť alografní a holografní. Holografní závěť je sepsaná zůstavitelovou vlastní rukou a také je vlastnoručně podepsaná. Tato forma nevyžaduje přítomnost svědků při zřizování. Oproti tomu závěť alografní je psána jinak než zůstavitelovou rukou. Ten ji však musí podepsat a prohlásit, že se skutečně jedná o jeho vůli, a to za přítomnosti dvou svědků. Ti potvrdí své svědectví podpisem na listinu závěti. Za svědky mohou být povolány všechny dospělé osoby s výjimkou těch, kterým zůstavitel v závěti něco zůstavuje nebo s nimi je v blízkém příbuzenském vztahu, osob neznalých jazyka a osob nesvéprávných. Závěť je možno sepsat i formou veřejné listiny. Ve starém zákoně byla podmínkou forma notářského zápisu, nyní se uznává každá veřejná listina. V případě, že závěť chce zříditi nezletilá osoba ve věku od 15 do 18 let, smí tento krok učinit pouze prostřednictvím veřejné listiny.

¹² Srov. SCHELLEOVÁ, I., a kol. *Dědictví a dědické právo*, s. 20.

¹³ Tamtéž, s. 78.

¹⁴ BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 481.

Zákon pamatuje i na osoby, které nejsou v pořádku po zdravotní, fyzické či psychické stránce. Osoba, která byla z nějakého důvodu prohlášena za nesvéprávnou, nemá dovoleno zřizovat závěť v žádné formě. Pokud by však byla omezena na svéprávnosti jen částečně a byla by schopná projevit svou vůli, smí tak učinit prostřednictvím jakékoliv dovolené formy. Zřizování závěti osob fyzicky postižených, kterým jejich postižení neumožňuje psát, číst, vidět nebo slyšet, probíhá následovně: Zůstavitel vyjadřuje svou poslední vůli za přítomnosti tří svědků, z nichž jeden sepisuje záznam závěti, druhý ji následně tlumočí tak, aby jí zůstavitel porozuměl, a všichni společně dosvědčují, že zůstavitel potvrdil pravdivost jejího obsahu. V závěti také musí specifikovat, jakým postižením zůstavitel trpí. Nakonec se všichni tři svědci na závěť podepíší a specifikují, jak konkrétně se na zřizování závěti podíleli.

Nová úprava dědického práva, bere v úvahu také možnost, kdy zůstavitel není schopen sepsat závěť řádným způsobem, a proto definuje tzv. úlevy při pořizování závěti. Ocitnul by se totiž zůstavitel v bezprostředním ohrožení života, kdy nemá možnost sepsat řádnou závěť, smí tak učinit ústně minimálně před třemi svědky, kteří následně musí tuto skutečnost dosvědčit u příslušného soudu. Při tomto typu závěti je však stanovena lhůta platnosti v trvání dvou týdnů. Závěť smí zaznamenat také starosta obce, ve které zůstavitel momentálně setrvává a předpokládá-li se u něj blízká smrt. To však pouze za přítomnosti dvou svědků a opět v dané lhůtě platnosti, tentokrát v délce trvání tří měsíců. Poslední dovolená forma závěti je určena pro osoby sloužící v námořnictvu nebo v letectvu a pro případ válečného stavu. Tato závěť má platnost také pouze tři měsíce a její znění zaznamenává nadřízený velitel opět za přítomnosti dvou svědků.¹⁵

Zůstavitel prostřednictvím závěti přiřazuje podíly na svém majetku jiným dědicům, než těm, kteří by dědili z titulu zákona. Dědicem může být povolána prakticky každou osoba, již zůstavitel uzná za vhodnou. Zůstavitel by si měl rozmyslet, co přesně do závěti napíše, musí pamatovat na to, že se závěť bude vyřizovat až po jeho smrti, tudíž nebude mít příležitost vysvětlit své počínání a vyjádřit se ke skutečnostem v ní uvedených. Nově je také zaveden institut vykonavatele závěti, který má za úkol dbát během dědického řízení na co nejpřesnější plnění zůstavitelovy vůle. Nepletme si však vykonavatele závěti s vykonavatelem dědického řízení. Tím je totiž příslušný

¹⁵ NESNÍDAL, J., *Občanský zákoník I. s komentářem: Zákon č.89/2012, s. 291.*

soud, který dále pověří notáře a naplní jeho práce je řízení procesu dědění. Do závěti je možno uvést přesné podíly z pozůstalosti, které mají konkrétní dědicové nabýt. Není-li tomu tak, dostává každý z dědiců stejně velký podíl z pozůstalosti jako ti ostatní. V případě většího počtu dědiců a skutečnosti, že zůstavitel určil přesné podíly z pozůstalosti jen některým z nich a jiným ne, rozdělují se těmto dědicům bez určených podílů ze zbylé pozůstalosti stejně velké díly. Počet dědiců není zákonem nijak omezený, zůstavitel může jako dědice povolat také celé skupiny, nebo právnické osoby. Dojde-li k této skutečnosti, tak dědictví nabývají ti, již byli v době zůstavitelovy smrti součástí takovéto skupiny. Jestliže se závěti nerozdělí veškerá zůstavitelova pozůstalost, přechází tato nerozdělená část na zákonné dědice a ti si ji dále rozdělují dle pravidel dědění ze zákona. V situaci, kdy zůstavitel povolal více dědiců a jeden z nich dědictví nepřijme, nedělí se jeho podíl mezi zbývající dědice ze závěti, ale rozdělí si jej dědicové ze zákona taktéž rovným dílem. Nová úprava zavádí a definuje novou přípustnou součást závěti, tzv. dovětek. „Dovětkem může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici příkaz. Co je stanoveno o závěti, platí obdobně i u dovětku.“¹⁶ Jinými slovy, zůstavitel využívá dovětku, chce-li vedle dědiců odkázat také některé věci jiné osobě. Nebo jestliže hodlá nabytí dědictví nebo odkazu podmínit. Dle nové úpravy totiž zůstavitel může klást dědici i odkazovníku podmínky a příkazy, které musí být splněny, jinak jim dědictví nepřipadne. Samozřejmě nesmí jít o takové žádosti, které by hrubě zasahovaly do práv a svobod jedinců, zůstavitel například nemůže požadovat uzavření manželského svazku nebo naopak rozvod. Nově zůstavitel smí určit náhradníka za některého z dědiců. Ošetřuje tímto případ, kdy dědic nebude ochotný nebo nebude způsobilý dědictví přijmout. Náhradník po něm nastoupí na uvolněné místo a nabývá jeho dědictví stejným rozsahem a se stejnými právy a povinnostmi, jakými jej měl nabýt původní dědic. Zřízením náhradníka následně nedochází k přerozdělování dědicova uvolněného podílu mezi zákonné dědice, ale je přesně řečeno, komu má případně připadnout. Velmi podobný institutu náhradníka je taktéž nově zavedený pojem svěřeneckého nástupnictví. Stará úprava neumožňovala zůstaviteli diktovat způsoby nakládání s jeho vlastnictvím po vícero generací. Nyní tedy zůstavitel může přesně stanovit, kdo nabude dědictví zůstavené prvotnímu dědici, až tento dědic zemře. Svěřeneckým nástupcem lze povolat osobu

¹⁶BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 488.

již žijící nebo ještě neexistující. Aby si byl nástupce jistý, že nebude v budoucnu o žádnou část dědictví ochuzen, smí po dědici požadovat soupis veškerých věcí v dědictví obsažených. Dědic má povinnost nástupci vyhovět. Jestliže nemá dědic zůstavitelem výslovně dovoleno zacházet s dědictvím tak, jak uzná za vhodné, musí se o každém větším zásahu do jeho struktury dohodnout s nástupcem. Větším zásahem do struktury dědictví mám na mysli například prodej nebo darování určité věci někomu jinému. Tyto dvě osoby se však ne vždy mohou dohodnout. V případě, kdy bude nezbytné nějakou část dědictví opravdu prodat, aby z výtěžku mohly být například uhrazeny zůstavitelovy dluhy, rozhoduje soud, ten určí i způsob kompenzace vůči svěřeneckému náhradníku. Dědické právo nadále neupravuje možnost zůstavitele zřídit v závěti fond nebo nadaci, jak tomu bylo doposud.

Jak jsem již specifikovala výše, při pořizování závěti hrají velkou roli také neopomenutelní dědicové, kteří pokud nebyli vydědění nebo se nezřekli práva na dědictví, mají nárok na svůj povinný díl. V kapitole o existenci způsobilého dědice jsem uvedla, v jakém rozsahu by jejich povinný díl měl být. Jestliže zůstavitel rozdělí veškerou svou pozůstalost dědicům ze závěti a neopomenutelným dědicům z ní nezbude nic, neznamená to díky nové úpravě automatickou neplatnost závěti. Tito neopomenutelní dědicové, potomci zůstavitele, mají možnost vymáhat povinný díl na dědicích ze závěti. Tito dědicové mají povinnost jim uhradit díl, o který byli opomenuti, a to všichni i s odkazovníky, dle poměrového výpočtu.

Jelikož je závěť odvolatelný projev vůle, smí ji zůstavitel předepsanými způsoby zrušit. A to kupříkladu fyzickým zničením listiny závěti i všech jejích případných existujících kopií. Nový zákoník považuje za zničení závěti i situaci, kdy má závěť formu notářského zápisu a je u notáře i v úschově, ale zůstavitel ji z této úschovy vyjme. Lze ji odvolat také písemně ve formě, která je vyžadována i při zřizování závěti.

2.5.3 Odkaz

Odkaz je v dědickém právu nově zavedeným institutem, který doplňuje pořízení pro případ smrti. Jeho prostřednictvím zůstavitel odkazuje odkazovníku konkrétní věc nebo soubor věcí určitého typu. Odkaz se od závěti a dědické smlouvy odlišuje v jedné významné skutečnosti, odkazem nějaké věci totiž zůstavitel odkazuje jen majetková práva k této věci, ale už ne povinnosti s ní spjaté, jak je tomu právě u oněch dědických

titulů. Odkazovník nevymáhá vydání věci soudně, jako to dělají dědicové, ale žádá je právě na dědicích. Ti mu odkaz plní poměrově dle velikosti jim přidělených dědických podílů a to i v případě, že odkazovaná věc je v držení jen jednoho z nich. Zůstavitel však může vyplacením pověřit i konkrétního dědice, v tomto případě by ostatní dědicové nebyli vůbec kráceni na svém podílu. Tím, že odkazovanou věc nabude jiná osoba, se odkaz neruší. Učinit tak však lze hrubým zásahem do povahy věci nebo jejím zničením, a to pouze rukou zůstavitele. Kdyby tak konal například jiný dědic, musel by tuto věc odkazovníku nahradit. Posledním způsobem zrušení odkazu je jeho vymazání z listiny pořízení pro případ smrti.

2.5.4 Dědická smlouva

Dědická smlouva je v NOZ uvedena jako třetí dědický titul. Nejedná se však o zbrusu nový institut práva, užívalo se jí totiž již před rokem 1950. Dědická smlouva byla upravena ve Všeobecném zákoníku občanském z roku 1811 a v té době byla často využívána například mezi manželi. Nový zákoník ji samozřejmě nepřejímá v původním znění, ale značněji upravuje. Ze všech tří dědických titulů má právě ona největší právní sílu, tudíž také přednost před závětí a zákonem s tím, že mohou platit i vedle sebe. Společně se závětí je tzv. opatřením pro případ smrti, což znamená, že jde o smlouvu uzavřenou ještě za zůstavitelova života. Na rozdíl od závěti se ale jedná o dvoustranný právní akt, při kterém zůstavitel povolává jistou osobu jako dědice, popř. odkazovníka a ten s tím souhlasí. Akceptovatelná dědická smlouva je jen taková, která má formu písemné veřejné listiny. Zůstavitelem může být kterákoli dospělá osoba s právní způsobilostí a každá nedospělá osoba se souhlasem svého opatrovníka. To, co je ve smlouvě dané, je neměnné a změnit se to může jen písemnou dohodou obou stran opět ve formě veřejné listiny. Zůstavitel nemůže prostřednictvím dědické smlouvy přenechat dědici veškerý svůj majetek, jedna čtvrtina z něj vždy musí zůstat smlouvou nedotčená. Bude-li tuto čtvrtinu přesto chtít dědici přenechat, musí tak učinit zvlášť formou závěti. To neplatí o zůstaviteli, který je duševně nemocný nebo trpí závislostí, jelikož ten smí uzavírat dědickou smlouvu jen na ten majetek, který smí předávat prostřednictvím závěti.¹⁷ Práva a povinnosti k majetku dědic na základě závěti nabývá až po smrti zůstavitele, u smlouvy to tak však vždy být nemusí. Obě strany se mohou

¹⁷ Srov. BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 499.

dohodnout, že dědic nabude tato práva a povinnosti ještě za života první strany, tehdy se o tomto majetku zpravidla sepíše veřejná listina, aby bylo zřejmé, který majetek tedy smluvní dědic nabývá. Jestliže naopak nabývá majetek až po zůstavitelově smrti, může si ten do toho okamžiku nakládat s prozatím se svým majetkem, jak uzná za vhodné, nesmí však svým jednáním narušit práva smluvního dědice. Tímto je myšleno, že zůstavitel nesmí předmětný majetek darovat někomu jinému. V případě, že tak učiní, má dědic právo toto darování napadnout a vymáhat svá práva daná dědickou smlouvou.

Nový zákoník upravuje specifický typ dědické smlouvy. Jedná se o smlouvu uzavřenou mezi manželi. Dle zákoníku mohou manželé jeden druhého určit dědicem, nebo tak smí učinit i současně navzájem. Dojde-li k situaci, kdy si manželé již nadále nerozumí a rozhodnou se manželství ukončit rozvodem, mají oba plné právo domáhat se také zrušení dědické smlouvy. Ta by však neměla být zrušena ve prospěch manžela, který rozvod zavinil a který podal žádost o rozvod proti vůli druhého manžela. Jestli se prokáže, že manželství bylo v době uzavření smlouvy neplatné, je automaticky za neplatnou prohlášena také dědická smlouva. Uzavřou-li mezi sebou dědickou smlouvu snoubenci, tak nabývá platnosti až dnem uzavření manželství.

Neplatnost dědické smlouvy může být zapříčiněna například nedodržením předepsané formální stránky nebo nezpůsobilostí zůstavitele k jejímu zřízení. Přestože bude prohlášena za neplatnou, lze ji pokládat za závěť, jestliže jsou dodrženy předpisy závěti.

3 Procesní část

Nyní se podívejme přímo na zásady a průběh dědického řízení, které upravuje procesní část dědického práva. Vzhledem k tomu, že vešel v účinnost NOZ, který zavedl změny v hmotněprávní části, musela být těmto změnám přizpůsobena i procesní část. Dědické řízení se řídilo převážně předpisy občanského soudního řádu č. 99/1963 Sb., který byl k 1. 1. 2014 novelizován zákonem č. 293/2012 Sb. Novelizace zrušila §175a až §175ze, které do konce roku 2013 proces dědického řízení upravovaly. Další zásadní změnou je zavedení zcela nového zákona, a to zákona o zvláštních řízeních soudních č. 292/2013 Sb. V tomto zákoně je dědickému řízení věnována ve třetí hlavě kapitola nazvaná Řízení pozůstalosti. V současnosti tedy platí,

že se dědické řízení vede dle předpisů tohoto zákona s tím, že pokud by v něm nebyly ujasněny některé skutečnosti, bude se vycházet z předpisů novelizovaného občanského soudního řádu.

3.1 Dědické řízení

Právní praxe zná dva typy občanskoprávních řízení, a to řízení sporná a nesporná. „Obecně bývá za hlavní rozdíl mezi sporným a nesporným řízením považováno to, že sporné řízení má reparační funkci (jde v něm o to, napravit porušení práva), zatímco nesporné má funkci preventivní (tj. postavit právní vztahy na pevný základ a předejít tak sporům).“¹⁸ Tak jako v každém řízení i u řízení dědického platí jistá pravidla a zásady, které musí být dodržovány. V první řadě musí být zajištěna nestrannost orgánů činných v dědickém řízení. Způsoby, kterými se určuje příslušnost orgánů ke konkrétním případům, rozepisují níže. Každopádně platí, že rozhodovat a usnášet se k danému řízení, smí jen orgán jemu přidělený. Jestliže by měl orgán důvod se obávat, že je jeho nestrannost ohrožena, například tím, že je v příbuzenském vztahu s některým s dalších účastníků řízení, musí tuto skutečnost oznámit jemu nadřízenému orgánu a ten případ přidělí někomu jinému. Účastníci jsou si při dědickém řízení rovni a žádný z nich nesmí být nikterak zvýhodňován. To znamená, že se na jejich výpovědi i na důkazy jimi předloženými nahlíží stejně. Odpovědný orgán by měl dědické řízení vykonat v co nejkratší možné době, bez zbytečného protahování a s co nejnižším ekonomickým zatížením pro jeho účastníky. Samotné řízení by nemělo být veřejnosti přístupné. Z právního hlediska je přítomnost veřejnosti na dědickém řízení, až na krajní výjimky, vyloučena v občanském soudním řádu. I z morálního hlediska je toto opatření vítané, jelikož celé řízení je pro jeho účastníky velice citlivou a soukromou záležitostí. Není také výjimkou, že se při něm pracuje i s informacemi, které mohou podléhat ochraně jiného zákona. Hlavním cílem celého dědického řízení je zjistit všechny osoby, jež mají nárok na nabytí majetkových práv a povinností k pozůstalosti po zesnulém, taktéž jako zjistit jeho veškerý majetek a dluhy.

Zahájení dědického řízení, jakožto nesporného řízení, nezávisí na podání žaloby jedince u soudu. Novelizace, ani nový zákon, co se týče zahájení dědického řízení, nepřinesly žádné nové výrazné změny. V okamžiku, kdy se soud dozví o úmrtí určité

¹⁸ MIKEŠ, J., a MUZIKÁŘ, L., *Dědické právo. Praktická příručka*, s. 112.

osoby, sám řízení zahájí. Tímto není vyloučena možnost toho, aby návrh na zahájení dědického řízení podal někdo jiný, např. dědic. Takové případy se stávají také, v praxi je však běžnější, že řízení zahajuje soud. Soud se o smrti jedince dozvídá na základě úmrtního listu, který vystavuje matrika poté, co obdrží list o prohlídce mrtvého, popř. také po prohlášení osoby za mrtvou, o čemž jsem se zmiňovala již v části hmotněprávní. Pravomoc k zahájení dědického řízení má soud, který je k tomu příslušný. Zákon o zvláštních řízeních soudních uvádí, že příslušný soud je ten, v jehož obvodu:

- a) „měl zůstavitel v době smrti evidováno místo trvalého pobytu v informačním systému evidence obyvatel podle jiného právního předpisu, popřípadě místo jiného pobytu evidované podle jiných právních předpisů,
- b) měl zůstavitel naposledy bydliště, popřípadě, neměl-li bydliště nebo nelze-li bydliště zjistit, místo, kde se naposledy zdržoval, není-li dána příslušnost podle písmene a),
- c) je zůstavitelův nemovitý majetek, není-li dána příslušnost podle písmene a) nebo b),
- d) zůstavitel zemřel, není-li dána příslušnost podle písmene a), b) nebo c).“¹⁹

Nově je také možné přiřadit případ soudu nikoli dle místní, ale věcné příslušnosti. V praxi by to znamenalo, že vykonavatelem by například nebyl soud v místě posledního bydliště zůstavitele, ale v místě bydliště dědiců. Takto se dá předcházet zbytečnému protahování celého řízení.

Jakmile soud zahájí dědické řízení, pověří nadále jeho vedením soudního komisaře, kterým je skoro vždy notář. Výběr notáře se provádí na základě rozvrhu, který vydává předseda krajského soudu vždy na rok dopředu. Notář vykonává svou činnost v souladu s právními předpisy upravujícími jeho vystupování v dědickém řízení, jakým je například zákon o notářích a jejich činnosti č. 358/1992 Sb. Během šetření má možnost pověřit své zaměstnance nebo notářské koncipienty úkoly spojenými s řízením, které by běžně vykonával on. Platí však zásada mlčenlivosti, kterou jsou vázány všechny osoby podílející se na šetření.

¹⁹§ 98, Zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

3.1.1 Předběžné šetření

Po ustanovení soudního komisaře, přechází dědické řízení do fáze tzv. předběžného šetření. Příslušnému notáři je odeslán spis, obsahující základní informace o zemřelém, včetně úmrtního listu a jména osoby, která obstarává pohřeb. Cílem předběžného šetření je, třeba právě díky vykonavateli pohřbu, zjistit o zůstaviteli i jeho majetku a dlužích co nejvíce informací. Notář také projde Centrální evidenci závětí, aby zjistil, zda v ní není uložena zůstavitelova závěť. Jestliže zjistí, že tam závěť skutečně uložena je, seznámí se s jejím obsahem. Závěť však může být uložena i u jiného notáře, nebo dokonce u jiné osoby. V takovém případě notář požádá tuto osobu nebo jiného notáře, aby mu závěť vydali, popř. seznámili ho s jejím obsahem. Obdobný postup je i při zjišťování dědické smlouvy. Během předběžného šetření mohou být zjištěny skutečnosti, které celé dědické řízení zastaví nebo jej alespoň pozdrží. Může se například ukázat, že soud pověřený řešením případu není místně příslušný, tudíž není v jeho pravomoci vykonávat dané dědické řízení. Kdyby tato skutečnost nastala, musí být celý případ předán soudu místně příslušnému.

Jak jsem již výše zmiňovala, jedním z předpokladů pro zahájení dědického řízení je existence pozůstalosti. Co se týče majetku, mohou nastat tři situace. V prvním případě bude zjištěno, že zůstavitel zanechal majetek dostatečné hodnoty, který může vstoupit do dědického řízení a to tak následně přejde do další fáze. Ve druhém případě zůstavitel sice zanechal majetek, ale jeho hodnota je tak malá, že žádné řízení ani proběhnout nemůže. Tuto nepatrnou hodnotu zpravidla získá osoba, která vyřizuje zůstavitelův pohřeb. Nezískává ji však z titulu dědice, protože kdyby ano, musela by zodpovídat i za zůstavitelovy dluhy. Nepatrná hodnota nemá definovanou svou přesnou výši, obvykle však dosahuje podobné částky vynaložené na zůstavitelův pohřeb. Poslední situace, která může nastat, je absence jakékoliv pozůstalosti. A je jasné, že bez pozůstalosti nelze nějaké dědické řízení vůbec vést, proto je hned také zastaveno.

Jestliže notář potvrdil existenci pozůstalosti, přechází k dalšímu kroku, kterým je ocenění této pozůstalosti. Majetek musí být oceněn k smrti zůstavitele a notář pro tyto účely využívá služeb znaleců, kteří hodnotu majetku stvrdí znaleckým posudkem, popř. odborným vyjádřením. Jedná-li se o věci nemovitého charakteru, zažádá si notář o vydání veškerých dokumentů potřebných pro převod majetkových práv u příslušných

úřadů. Dále je zapotřebí zjistit stav finančních prostředků k smrti zůstavitele, a to jak v hotovostní podobě, tak i prostředků uložených v bance. Vedle majetku se také zjišťují veškeré závazky a dluhy, které zůstavitel měl v okamžiku své smrti.

Posledním krokem v přípravné fázi je nalezení všech oprávněných dědiců a osob, které mohou nabýt zůstavitelův majetek. Notář o těchto i dalších účastnících řízení zjišťuje informace potřebné pro jednání, jako například adresu bydliště, způsobilost být dědicem, zda dědic dědictví neodmítl nebo zda nebyl vyděděný.

Předběžné šetření je zakončeno vyhotovením dokumentu zvaném „protokol o předběžném šetření“²⁰, ve kterém budou uvedeny všechny zjištěné výše uvedené skutečnosti. Tento dokument notář odešle na příslušný soud.

3.1.1.1 Účastníci dědického řízení

Zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje, kdo všechno a za jakých okolností se stává účastníkem dědického řízení. V první řadě je jím soudní komisař, který celý proces řídí a má v něm roli slučitelnou se soudem. Dále jsou to již zmiňovaní dědicové a osoby, kterým vzniká nárok na část majetku po zůstaviteli, pokud nikdo takový neexistuje, vstupuje do řízení také stát, kterému by pozůstalost připadla jako odúmrtí. V případě existence společného jmění manželů je účastníkem i manžel. Jestliže měl zůstavitel nějaké nesplacené dluhy, budou se jeho věřitelé v rámci dědického řízení domáhat jejich navrácení, účastníky řízení se však stanou až poté, co je soudem nařízena likvidace. Nový občanský zákoník zavedl také institut vykonavatele závěti. „Vykonavatel závěti dbá o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře. Náleží mu všechna práva potřebná k splnění jeho úkolů, včetně práva před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka a vůbec dbát o splnění zůstavitelových pokynů.“²¹ Zůstavitel ve své závěti mohl jmenovat i správce pozůstalosti, který by ji spravoval do doby, kdy by připadla právoplatnému dědici. Poté, co se notář dozví o existenci vykonavatele závěti nebo správce pozůstalosti, musí tyto osoby kontaktovat a tuto skutečnost jim oznámit. Obě funkce jsou dobrovolné a povolané osoby s jejich výkonem musí souhlasit. Každý z účastníků řízení přestává být účastníkem v okamžiku, kdy je jejich

²⁰ MIKEŠ, J., a MUZIKÁŘ, L., *Dědické právo. Praktická příručka*, s. 151.

²¹ BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 500.

účel v dědickém řízení dovršen a jejich práva jsou naplněna. Jestliže se stane, že některý z účastníků v průběhu řízení zemře, upravuje zákon nově možnost tzv. procesního nástupnictví. To znamená možnost pro právního nástupce zemřelého nastoupit na uvolněné místo v řízení. Musí však prokázat, že je opravdu právním nástupcem.

3.1.2 Jednání

Po odeslání protokolu o předběžném šetření a také pouze za předpokladu existence pozůstalosti dostatečné hodnoty a dědiců, přechází proces dědění do další fáze, kterým je samotné jednání.

Notář je povinen účastníky dědického řízení obeznámit s jejich právy a možnostmi. Podíváme-li se na konkrétní příklad, tak dědicové mají právo odmítnout dědictví, vzdát se dědictví, nebo mají také právo na vyhotovení soupisu majetku. Účastníci mohou těchto práv využít do uplynutí k nim daných lhůt stanovených zákonem. Po jejich uplynutí již nebude možné se těchto práv dovolat.

Cílem jednání je ověřit si dosud zjištěné skutečnosti o stavu a hodnotě zůstavitelova majetku, jeho případných dlužích a také o dědicích. Pokud měl zůstavitel v době smrti uzavřené manželství, je potřeba vymezit majetek ze společného jmění manželů od pozůstalosti, aby se i tento majetek nezahrnoval do dědického řízení. V rámci tohoto šetření notář projde evidenci předmanželských smluv, zda takovou smlouvu neuzavřel i zůstavitel. Na základě jejího obsahu je získán přehled o rozsahu společného majetku. Jednání obvykle probíhá přímo v kanceláři notáře, a to tím způsobem, že jsou postupně vyslechnuti všichni účastníci řízení a osoby, které mohou být nápomocné. Při jednání je zachována objektivita a nestrannost. Pokud účastník není vyloženě předvolán k výsledku, nemusí se k němu dostavit, jednání bude pokračovat dále bez jeho výpovědi. Během jednání účastníci vyjadřují své názory, pochyby i stanoviska ke skutečnostem spojenými s děděním.

Dalším novým prvkem při zjišťování obsahu listin o pořízení pro případ smrti, vydědění, atd. se provádí veřejně. Příslušným osobám se rozešle vyrozumění, kdy a kde proběhne veřejné zjišťování listin a ty se mohou nebo nemusí zúčastnit. Provádí se to tak, že notář před přítomnými obsah těchto listin přečte a následně o tom vyhotoví protokol.

3.1.3 Vypořádání dluhů

Nyní se podívejme na situaci, kdy bude zjištěno, že zůstavitel měl v době smrti nějaké dluhy. Jak již víme, s Novým občanským zákoníkem přišla i změna ve vypořádávání dluhů věřitelům. Jelikož by dědicové museli případný dluh vyrovnávat do celé jeho výše, a to i kdyby byl vyšší než hodnota samotného dědictví, mohou se proti tomuto chránit vyhotovením soupisu pozůstalosti. Soupis provádí sám notář do protokolu a tomuto úkonu mohou být přítomni i účastníci řízení, kteří jsou o tomto předem informováni. I věřitelé se však mohou nově chránit v případě, kdy budou mít podezření, že dědic nabyté dědictví využije k uhrazení svých vlastních dluhů a to tak, že zažádají o odloučení pozůstalosti. Tímto krokem si na druhou stranu mohou i uškodit, jelikož jim zanikne nárok na úhradu dluhu z majetku dědice. Věřitel zůstavitele se jinak domáhá svého práva o zaplacení dluhu tak, že se o jeho zaplacení přihlásí poté, co jej k tomu vyzve soud. V době řízení je to správce pozůstalosti a soud, po kom věřitel požaduje uhrazení dluhů, ti však nejsou do konce řízení povinni mu dluh splatit. Jestliže se věřitel přihlásí až poté, co dědic nabude své dědictví a to bude již použito na uhrazení dluhů ostatních věřitelů, nemá on na žádnou úhradu nárok. Situace, kdy zůstavitelovy dluhy přesahují hodnotu jeho pozůstalosti, se řeší tak, že dochází buď k dohodě mezi věřiteli a dědici o přenechání celé pozůstalosti jim nebo je na ni vyhlášena likvidace.

3.1.4 Likvidace pozůstalosti

K likvidaci pozůstalosti se přechází, pokud je pozůstalost předlužena. Soud ji nařizuje tehdy, zažádá-li o ni věřitel nebo dědic, který si vyhradil soupis. Pokud neexistuje dědic a předlužená pozůstalost propadne státu, tak i stát může požadovat ve prospěch věřitelů likvidaci. Jestliže je ohrožen veřejný zájem, učiní tak soud i bez návrhu. Věřitelé přihlašují své pohledávky ve lhůtě tří měsíců od oznámení vyvěšeného na úřední desce. Zákon o zvláštních řízeních soudních nově zavádí pojem správce pozůstalosti. „Soud jmenuje likvidačního správce, jakmile se v řízení o likvidaci pozůstalosti ukáže, že to vyžaduje potřeba správy nebo zpeněžování majetku patřícího do likvidační podstaty anebo spory o pasiva likvidační podstaty. V případě, že nebyl jmenován v usnesení o nařízení likvidace, soud jmenuje likvidačního správce samostatným usnesením.“²² Cílem likvidace je pozůstalost v likvidaci zpeněžit

²²§ 197, Zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

a následně přerozdělit mezi přihlášené věřitele. V závěru soud opět vydává usnesení o rozdělení výtěžku mezi věřitele.

3.1.5 Rozdělení pozůstalosti

Pokud je dědici prokázáno jeho dědické právo, může se za jistých okolností svého dědictví ujmout ještě před skončením dědického řízení. Ale to pouze za souhlasu ostatních osob, které budou také dědit.

Nová úprava podrobněji popisuje, jakými způsoby si dědicové mohou pozůstalost rozdělit. Pokud spolu dokážou vést rozumnou řeč a pokud by to neodporovalo zůstavitelově vůli, rozdělí si pozůstalost podle dohody. Aby byla dohoda následně prohlášena za platnou, musí v ní být rozdělena celá pozůstalost. Pokud by se dědicové nedohodli, nebo pokud by dohoda nebyla prohlášena za platnou, rozdělí pozůstalost soud. Dědicové určení v opatřeních pro případ smrti budou vypořádání podle nařízení zůstavitele a dědicové zákonní nabudou dědictví v rozsahu svých dědických dílů.

3.1.6 Rozhodnutí

V závěru celého dědického řízení vydá notář rozhodnutí. Tímto rozhodnutím potvrdí rozdělení a nabytí pozůstalosti mezi dědice smluvní a závětní tak, jak tomu požadoval zůstavitel, dále mezi dědice zákonné dle jejich dohody nebo dle dědických podílů. Usnesení musí obsahovat i odůvodnění, proč byla pozůstalost rozdělena tak, jak byla, kdo byli účastníci řízení, jestli někdo uplatnil výhradu soupisu a další informace s řízením související. Soud také oznámí příslušným orgánům případné změny v majetkových právech.

„Byly-li nařízeny odkazy, soud potvrdí dědictví až poté, co mu bylo prokázáno, že:

- a) odkazovníkům byly podány zprávy o odkazu,
- b) splatné odkazy osobám, které nejsou plně svéprávné, právnickým osobám veřejně prospěšným nebo zřízeným ve veřejném zájmu nebo odkazy učiněné za dobročinným účelem a veřejně prospěšným účelem byly splněny a že splnění nesplatných odkazů bylo zajištěno,

c) bylo zajištěno i splnění odkazů neznámým nebo nepřítomným osobám.²³

3.2 Řešení nestandardních situací

Jelikož nestandardní situace, o kterých nyní budu pojednávat, již přesahují hranice klasického procesu dědění, nebudu jim věnovat takovou pozornost, jakou by si jindy možná zasluhovaly. Zmiňuji se o nich převážně proto, že je dobré o nich mít alespoň základní představu.

3.2.1 Dodatečné projednání po rozhodnutí o pozůstalosti

Tak jako v životě nejde vždy vše tak hladce, jak bychom si představovali, tak ani dědické řízení není výjimkou. Poté co je v řízení vydáno konečné rozhodnutí se totiž mohou objevit skutečnosti, které povedou k „dodatečnému projednání po rozhodnutí o pozůstalosti.“²⁴ To, jakým způsobem se v dodatečném projednávání postupuje, bylo do konce roku 2013 uvedeno v občanském soudním řádu, nyní však tyto postupy nově najdeme v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

K dodatečnému projednání dědického řízení dochází tehdy, kdy je po ukončení dědického řízení objeven další zůstavitelův majetek, který nebyl předmětem řádného řízení. Dědicové totiž kolikrát sami nevědí, jaký je skutečný objem zůstavitelova vlastnictví a v praxi je poměrně častým jevem, že je takovýto doposud neznámý majetek časem skutečně nalezen. Může se jednat například o různé nemovité a movité věci, finanční částky na vkladních knížkách, cenné papíry a další. Vedle všech těchto aktiv se však dodatečně mohou ukázat i zůstavitelovy dluhy. Podnětem pro dodatečné projednání se stává i situace, kdy je u některého z dědiců odhaleno, že vědomě část majetku zamlčel. Jelikož je dědické řízení určeno k tomu, aby byl po zůstaviteli zajištěn přechod všech jeho vlastnických práv na další osoby, je třeba v něm pokračovat, dokud tak nebude učiněno i s doposud neprojednaným majetkem.

Dosti zásadním rozdílem od řádného dědického řízení je to, že v tomto případě je projednání častěji zahajováno na návrh dědice. Neznamená to však, že by k tomu soud neměl pravomoc. Smí tak učinit dokonce i poté, co je o existenci dodatečného

²³BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 516.

²⁴ § 193, zák. č. 292/2013. Sb., o zvláštních řízeních soudních.

majetku informován osobou, která nebyla účastníkem dědického řízení. Jelikož i pro vlastnická práva k tomuto majetku platí pravidlo, že jsou dědicem nabyta v okamžiku zůstavitelovy smrti, je dodatečné řízení zahájeno pokaždé. Jediným případem, kdy řízení nebude zahájeno, je, když jsou objeveny pouze zůstavitelovy dluhy. Dědic má právo podat žádost o dodatečné projednání ve lhůtě, kterou stanoví soud. Jestliže tak neučiní, bude dodatečný majetek rozdělen mezi dědice v takovém poměru, v jakém dědili doposud.²⁵

Dodatečné projednání neruší rozhodnutí učiněné v řádném dědickém řízení, pouze jej doplňuje. Účastníky jsou v tomto případě ti dědicové, u kterých bylo potvrzeno dědické právo a kteří již po zůstaviteli dědili (tedy byli účastníky řádného dědického řízení). Neprovádí se již takové úkony, jako je výslech svědků za účelem potvrzení jejich dědické způsobilosti či zjišťování okruhu dalších dědiců. Ozve-li se však dědic, který doposud na výzvy notáře nereagoval nebo nebylo známo místo jeho pobytu, může se i on stát dalším účastníkem řízení. To se však může poněkud zkomplikovat a prodloužit v důsledku jeho nevědomosti o dosavadním vývoji řízení.

Dodatečné řízení je opět zakončeno notářem, který o tomto vydává usnesení.

3.2.2 Další nestandardní situace

Není to ale pouze majetek, co se po ukončení dědického řízení může dodatečně objevit. Nyní se podívejme, jak by se postupovalo v situacích, kdy by byli nalezeni další účastníci řízení, a to konkrétně dědicové.

Pokud o sobě dá vědět osoba, která je přesvědčená o svém dědickém právu a může tedy být dalším potenciálním dědicem, má právo se své části na pozůstalosti domáhat. Není však reálné, aby z tohoto důvodu bylo rozhodnutí o pozůstalosti okamžitě zrušeno. Je dosti složité představit si situaci, kdy by dědicové museli navrátit veškerou pozůstalost, aby ta byla posléze znovu přerozdělena. Dědic se tak svého dědického práva domáhá formou žaloby. Tu podává u příslušného soudu, který byl vedením dědického řízení pověřen.²⁶ Soud následně na základě svých šetření žalobu buďto zamítne nebo povolí obnovu řízení. V předchozím občanském zákoníku byl oprávněný dědic chráněn §485 - §487, které říkaly, že pokud jeho dědictví

²⁵ Srov. § 193, Zák. č. 292/2013. Sb., o zvláštních řízeních soudních.

²⁶ Srov. § 189, Zák. č. 292/2013. Sb., o zvláštních řízeních soudních.

v dědickém řízení nabyla jiná osoba, je tato osoba povinna mu dědictví navrátit.²⁷ V dnešní úpravě však k těmto paragrafům nejsou žádné ekvivalenty. Způsoby podání žaloby a postupy při jejím řízení jsou popsány ve druhé hlavě občanského soudního řádu.

„Byla-li povolena obnova řízení, soud prvního stupně, jakmile usnesení nabude právní moci, věc bez dalšího návrhu projedná; přihlédne přitom ke všemu, co vyšlo najevo v původním řízení nebo při projednávání žaloby. Shledá-li soud napadené rozhodnutí věcně správným, zamítne usnesením návrh na jeho změnu. Jestliže soud napadené rozhodnutí ve věci samé změní, nové rozhodnutí nahradí původní rozhodnutí.“²⁸

Pikantnější situací je dle mého názoru objevení samotného zůstavitele, poté co byl jeho majetek rozdělen v dědickém řízení. Povinností soudu je okamžitě zastavit dědické řízení, pokud tedy ještě neskončilo, a také zrušit rozhodnutí o dědění.²⁹ Dále je zapotřebí, aby práva a povinnosti k majetku přešla zpět do vlastnictví zůstavitele. Je proto důležité o tomto vyrozumět případné státní orgány, banky, pokud měl zůstavitel vedené nějaké účty, nebo i věřitele v případě existence dluhů. Pokud tedy kupříkladu byl předmětem dědictví dům, oznámil po ukončení řízení soud příslušnému katastrálnímu úřadu přechod vlastnických práv na dědice. Nyní tomu tak tedy musí učinit znovu s tím rozdílem, že jako vlastníka uvede opět zůstavitele. Věřitelům se zase tato skutečnost oznamuje proto, aby například nevymáhali své pohledávky na některém z dědiců, když tak mohou činit přímo na zůstaviteli.

²⁷ Srov. BĚLOHLÁVEK, A., F., ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ., *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*, s. 519.

²⁸ § 235h, Zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²⁹ Srov. §191, Zák. č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zaměřila na úpravu dědění v NOZ s přihlédnutím k základním změnám nastalým oproti původní úpravě. Hlavním cílem bylo na tyto změny poukázat a zhodnotit možné dopady, které by na účastníky dědického řízení mohly mít. Vzhledem k dovolenému rozsahu této práce jsem se věnovala převážně změnám týkajících se způsobů dědění. Snažila jsem se problematiku dědění rozebrat pro čtenáře co nejjasněji a pokud možno přehledně. Proto je práce koncipována tak, že dochází k průběžnému srovnávání obou úprav a ne k popisu staré úpravy a následně nové. Při vypracovávání jsem také dbala na srozumitelnost a správnost svých tvrzení.

Během studování materiálů a literatury souvisejících s problematikou jsem měla možnost se nad celou záležitostí zamyslet a následně si utvořit vlastní názor. Jsem přesvědčená, že změny, jež NOZ do dědického práva přinesl, jsou namísto a povedou k efektivnějšímu procesu dědění. Největší přínos shledávám v rozšíření možností zůstavitele v nakládání se svým majetkem. Ať už se podíváme na navýšení počtu dědických titulů nebo na možnosti klást dědicům do závěti nějaké podmínky pro nabytí dědictví. České dědické právo celkově upřednostňuje zůstavitelovu vůli před zájmy státu. Navýšení počtu dědických skupin ukazuje, že zákonodárci se snaží, aby pozůstalost zůstala v rodině zůstavitele a nepropadla státu jako odumrt'. Tak jako na nové úpravě vidím pozitivní stránky, vidím i stránky negativní. Změny jak v NOZ, tak novelizace Občanského soudního řádu a zavedení zákona o zvláštních řízeních soudních v začátcích zajisté zkomplikují práci jak soudům, tak notářům pověřených vedením dědického řízení. Ti nemají k dispozici skoro žádná předchozí řízení vedená dle nové úpravy, která by jim mohla ve sporných případech pomoci a budou se tedy muset rozhodovat na základě vlastního uvážení.

Práce je rozčleněna do tří hlavních kapitol. V první kapitole jsem ve stručnosti popsala vývoj českého dědického práva od roku 1950 do roku 2014. Postupně jsem představila všechny tři občanské zákoníky, které byly v tomto období na našem území účinné s tím, že jsem vždy zmínila ty nejvýznamnější charakteristiky úprav dědického práva v nich obsažených. Následující kapitola byla věnována samotné hmotněprávní úpravě dědění. Nejprve jsem uvedla předpoklady, které musí být splněny, aby dědické řízení mohlo být vůbec zahájeno. V kapitole jsou také rozebrány instituty

dědické nezpůsobilosti, vydědění a odmítnutí dědictví. Největší pozornost je však věnována dědickým titulům a změnám s nimi spojených. Upozornila jsem zde například na zavedení nového titulu dědické smlouvy, která s sebou pro zůstavitele přináší nové výhody. Poslední kapitola je pak zaměřená přímo na proces dědění. Pro přehlednost jsem proces rozdělila do několika fází, ve kterých popisuji krok po kroku, jak pozůstalost a s ní spojená práva a povinnosti přejde po zůstavitelově smrti do vlastnictví jiné osoby. Pro zajímavost jsou zde uvedeny také některé nestandardní situace, jež mohou po ukončení dědického řízení nastat. V samotném závěru jsem vytvořila tabulku, v níž jsou jasně uvedeny změny, kterými dědické právo prošlo, a je tedy jakýmsi shrnutím celé mé bakalářské práce.

Věřím, že se mi podařilo dosáhnout cílů, kterých má bakalářská práce dosáhnout měla. Většina práce je zaměřena na upozorňování a rozebírání změn obsažených v nové úpravě a také na hodnocení dopadů těchto změn na účastníky řízení. Potenciální čtenář by se po přečtení této práce měl v dědickém právu alespoň částečně orientovat. Měl by vědět, co dělat a jakým způsobem, jestliže by například chtěl opatřit svůj majetek pro případ smrti. A v neposlední řadě by se měl také dozvědět, jakými kroky bude muset projít, stal-li by se účastníkem nějakého dědického řízení, ať už z titulu dědice nebo například věřitele.

Anotace

Příjmení a jméno autora:	Barbora Štětařová
Instituce:	Moravská vysoká škola Olomouc
Název práce v českém jazyce:	Dědictví podle českého práva se zvláštním zřetelem na způsoby nabývání dědictví
Název práce v anglickém jazyce:	Czech Inheritance Law, with Special Focus on the Methods of Inheritance Acquisition
Vedoucí práce:	JUDr. Marek Hodulík
Počet stran:	43
Počet příloh:	1
Rok obhajoby:	2014

Klíčová slova v českém jazyce:

dědické právo, dědění, závěť, dědická posloupnost, dědické řízení, dědic, zůstavitel, odkaz, vydědění, dědictví.

Klíčová slova v anglickém jazyce:

Heirship, Succession, Testament, Heirdom, Inheritance Procedur, Heir, Testator, Legacy, Disinheritance, Inheritance.

Předmětem mé bakalářské práce je srovnání staré a nové úpravy českého dědického práva, přičemž silný důraz je kladen na způsoby nabývání dědictví. Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. V první kapitole se stručně věnuji historii dědického práva od roku 1950 až po současnost. Poté přecházím k hlavní náplni bakalářské práce a to k rozebírání změn v hmotněprávní úpravě dědění. A v závěrečné kapitole popisují samotné dědické řízení.

The aim of my thesis is to compare the old and new changes made to Czech inheritance law, with a strong emphasis being placed on the means of acquiring inheritance. The work is dividend into three main chapters: In the first chapter, I briefly set out the history of inheritance law from 1950 to present. Then, I directly move to the principal subject of the paper which is the analysis of the changes made the substantive part of the inheritance law. And, in the final chapter, I describe the actual inheritance proceedings.

Literatura a prameny

BĚLOHLÁVEK, Alexander, Filip ČERNÝ a JUNGWIRTHOVÁ. *Nový občanský zákoník: Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-7380-413-8.

BÍLEK, Petr a ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s. ISBN 80-7179-590-9.

MIKEŠ, Jiří a MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 432 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-79-0.

MIKEŠ, Jiří a MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Linde Praha, a.s. 2003. 333s. ISBN 80-7201-422-6

NESNÍDAL, Jiří. *Občanský zákoník I. s komentářem: Zákon č.89/2012*. Český Těšín: Poradce, 2012. ISBN 978-80-7365-336-1

SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Computer Press, 2007. 228 s. ISBN 978-80-251-1659-3

Zákon č. 292/2013. Sb. Zákon o zvláštních řízeních soudních.

Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád.

Seznam příloh

Příloha 1: Shrnutí rozdílů v dědění do 31. 12. 2013 a od 1. 1. 2014.....	43
--	----

Příloha 1: Shrnutí rozdílů v dědění do 31. 12. 2013 a od 1. 1. 2014

	OZ č. 40/1964 Sb.	NOZ č. 89/2012 Sb.
Dědické tituly	Zákon Závěť	Zákon Závěť Dědická smlouva
Odkaz	ne	ano
Dědické skupiny	1. manžel, potomci 2. (manžel), rodiče, spolužijící osoba 3. (spolužijící osoba), sourozenci 4. prarodiče	1. manžel, potomci 2. (manžel), rodiče, spolužijící osoba 3. (spolužijící osoba), sourozenci 4. prarodiče 5. prarodiče rodičů 6. děti dětí sourozenců, děti prarodičů
Dovětek	ne	ano
Svěrenecké nástupnictví	ne	ano
Vykonavatel závěti	ne	ano
Závěra pozůstalosti	ne	ano
Soupis pozůstalosti	ne	ano
Zřeknutí se dědického práva	ne	ano
Vzdání se dědictví ve prospěch jiného dědice	ne	ano